

נר לשולחן שבת

פרשת משפטים

גליון 638-תשע"ט

"ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם". (כ"א-א)

צריך שיהיה הדיין זריז וחריף מאד להוציא הדין לאור, כמו אותו דין מרומה שבא לפני הרב הגדול מוה"ר אברהם די בוטון, ה"לחם משנה" מעשה שהיה, ראובן הפקיד אצל שמעון שתי חביות גדולות מלאות שמן, סגר אותם היטב וקבע עליהם חותמו. לתקופת השנה בא ראובן וביקש פקדונו. כאשר רצה לקחת את החביות, הרגיש שהן ריקות, פתח אותם והנה לא מצא בהם אפילו טיפה אחת של שמן... תמה, הלא חותמו עדיין קבוע עליהן...

באו השניים לדון בבית דינו של מוה"ר אברהם די בוטון, בעל ה"לחם משנה". ראובן צעק במר גורלו ככרוכיה ושמעון נשבע שבועות חמורות שלא לקח שמנו.

בא הרב ה"לחם משנה" למחסן, הביט כה וכה, בפחותו הבין הענין. ציווה שימלאו את שתי החביות במים וחתמן ולקח את מפתח האוצר. לאחר שלושה ימים אמר לראובן: 'לך, קח את שמנך'. הלך ומצא את החביות מלאות שמן כמו שהפקידן...

ביאור הענין: שמעון שהיה רמאי, עשה פה תחבולה מתוחכמת. תחת המחסן בו הניחו את חביות השמן היה מחסן. העמיד בו שמעון שתי חביות. נקב חור קטן מאד בחביות, הכניס בהן צינור דק העובר מהחבית במחסן העליון לחבית במחסן התחתון, אט אט זרם השמן מן החביות באוצר העליון לחביות באוצר התחתון. אכן, שמעון לא ראה את השמן של ראובן ולא לקח ממנו, שהרי עדיין היה בחביות, כמו שנשבע.

עתה, על ידי שמילאו את החביות העליונות במים ירדו המים למטה והשמן כטבע השמן צף עליהם וחזר ועלה למעלה... (מבוא לשר"ת מהר"א דה בוטון - רבינו ה"לחם משנה" ישב מרבית ימיו בעיר סלוניקי)

"ונקרב בעל הבית אל האלהים". (כ"ב)

את המעשה הבא עם מוסר השכל עצום, סיפר רבינו, הגאון רבי נסים קרליץ לחבר בית דינו, הגאון רבי יואל פרידמן:

היה זה לפני שנים. את הגאון רבי נסים קרליץ תבע שכן לדין תורה. הוא טען שהפסולת של הצביעה שצבעו בביתו של רבי נסים סתמה את צינור הביוב המשותף להם בבנין.

רבי נסים בעצמו בא לבית הדין. השכן הציע את טענותיו ותביעתו לפני בית הדין.

רבי נסים השיב: ראשית, הוא בירר אצל המומחים, צבע כזה לא יכול לסתום צינור, שהרי הוא נשטף במים. דבר שני, צינור הביוב של דירתו ושל השכן התובע אינם אותן צינורות, הם מקבילים.

דבר שלישי, הוא בכלל לא צבע את דירתו... ("נר לשולחן שבת")

זה נהנה וזה אינו חסר, האמנם!?

בדבר אחד אשר המציא לעשות מים מתוקים ומריחים. והשיג רשיון ממועצת הרפואה בוורשה, ומובן כי דרוש לזה עמל והוצאת ממון לא מבוטל. והדפיס ניירות שקורין 'טיקטים' להדביק על הבקבוקים. ועתה קם אחד הדר במרחק שש עשרה פרסה ממנו והדפיס 'טיקטים' כתמונת האדם ההוא, ועושה מים כאלה, והדביק עליהם טיקטים שכתוב בהם שם האיש.

הראשון טען, שאינו מסכים שהלה יהנה מזכותו שהשיג רשיון בטורח רב והוצאה. גם בכך תתמעט פרנסתו, שלא ימכור באותם מקומות סחורתו. ואילו השני טען כנגדו: 'למה אתה מתנגד, איזה איסור יש כאן?! הלא הדבר ממש 'זה נהנה וזה לא חסר'.

השאלה נשלחה אל הגאון ה"דברי מלכיאל", רבה של לומז'ה, ובתשובתו דן בהלכות אלו: נהנה, גילוי דעת, נזיקין ועוד.

והשיב: אף שהנתבע אינו גורם לו היזק ברור, בכל זאת גרם היזק יש בזה, שמגדיל את מסחרו בעיני העולם. שהרי יש כלל הקובע 'אדם עשוי שלא להשיב את עצמו'. פירושם של דברים: טבעו של אדם שלא רוצה להראות את עצמו עשיר וטוב. לכן פשוט שאם אחד יאמר על נכסיו שהם של חברו, יוכל הלה למחות.

מספרים על הגאון רבי צבי פסח פרנק, שפעם הרעים עליו בקולו בעל דין קשה, שהיתה דרכו לילך ולהזיק: 'הרי יודע אתה מי אני ומה באפשרותי לעשות, האם אינך מפחד, הלא התורה הזהירה על 'ונשמרתם מאד לנפשותיכם'!'

ענה לו רבינו: "אני כן מפחד, מפחד מאד, אבל לא ממך, אלא מפני ריבוננו של עולם, והוא ציווה בתורה הקדושה 'לא תגורו מפני איש, כי המשפט לא לוקים הוא'!" (הקדמה לשר"ת "הר צב" חיו"מ)

גם הראשון יכול לומר שאינו מאמינו שימכור סחורה טובה, ואולי ימכור סחורה מקולקלת ויתלו הקלקול בו.

אכן מצד שהוא 'מפסיק חיותו' אינו יכול לעכב עליו, כיון שהשני מוכר סחורתו בריחוק מקום. ומצד הרשיון לא שייך למחות כמו שמצינו ב'חזקות ישוב', כיון שהרשיון הזה אינו שהוא יהיה בעל הזכיון היחיד, אלא שבחננו את סחורתו ומצאוה יפה, ואם ישתדלו אחרים בזה, גם להם יתנו רשיון.

אמנם לכתחילה לתת לו רשות לפרסם שהסחורה של השני אינה שלו, לא ניתן לו, כי הממשלה תתפסנו וענוש יענש על זה.

על בית הדין מוטל לצוות על השני שיחדל לעשות כן, כדי שלא יצטרך התובע לילך לערכאות ויגרמו לשניהם הוצאות והיזקות. אכן, אם לא ישמע לנו, ודאי הרשות בידו לפרסם שהמים הללו אינם שלו ולעשות כל טצדקי למנוע הדבר, שהאמת איתו. ויעכב עליו בדיניהם, שאפשר שיגרם לו הפסד.

בין שלל הראיות הביא ה"דברי מלכיאל" ראייה מהלכות לשון הרע. שאין לומר 'אצל פלוני מצוי אש, שמבשלים אצלו תדיר - מברך רעהו בקול גדול', גם פה שקורא שם חברו על נכסים שאינם שלו, הרי הוא בגדר 'מברך רעהו בקול גדול'. (שו"ת "דברי מלכיאל" ח"ג קנ"ז)

מעשה היה בצפת, ברחוב שלא היה להם מאור החשמל. השכנים הגישו בקשה לחבר אותם לרשת החשמל. החברה השיבה כי על השכנים להעמיד על חשבונם את העמודים עליהם נמשכים החוטים. בין תושבי הרחוב נמצאו אחדים שלא השתתפו בהוצאות העמודים, בטענה, שאין הם זקוקים לחשמל בביתם... אלא שלאחר שסידרו את החשמל ברחוב, עמדו המיעוט שלא השתתפו בהוצאות העמודים ודורשים לסדר גם להם חשמל...

השאלה באה לפני בית הדין בצפת שדן בדבר, כי אחרי שהועמדו העמודים אין הם שייכים לתושבים אלא לחברת החשמל, כי כן תנאי החברה שנעשים לרכוש החברה, אם כן אין לשכנים לתבוע זכות השימוש בעמודים. מצד שני, יש לדמות דין זה למקרה את חברו משלש רוחות, שאם עמד ניקף וגדר את הרביעית, חייב.

את צדדי השאלה הציע הגאון רבי יעקב רוזנטל, בעת שכהן כדיון בבית הדין בצפת, לפני הגאון רבי צבי פסח פרנק, רבה של ירושלים.

רבינו כתב לחדש שעמודי החשמל אע"פ שאין השכנים יכולים להוציאם ולהשתמש בהם כרצונם, אי אפשר לומר שהעמודים אינם שלהם, בשעה שהם משתמשים בהם. זכות השתמשות הזו והתועלת שיש להם מהעמודים שווה כסף. (שו"ת "הר צבי" ח"מ ס"ה)

על כל דבר פשע... "כ"ב"ח) "ויאמר אלי זאת האלה היוצאת על פני כל הארץ כי כל הגנב מזה כמוה נקה וכל הנושבע מזה כמוה נקה... ואל בית הנושבע בשמי לשקר ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו". (זכריה ה' ג-ד)

את הדברים הבאים כתב הגאון רבי יעקב אדלשטיין על פתק, חודש לפני פטירתו

"היה בביתי ריב בין שניים, ויצא שלפי ההלכה צריך אחד מהם להשבע, ולפי מנהג בתי הדינים צריך לעשות פשרה של שני שלישי לטובת צד אחד.

ואצלי, הצד שמעיקר הדין צריך להשבע התעקש ותבע דווקא שבועה. אז עלה בלבי רעיון: להגיש לו ספר זכריה ולחייב אותו לקרוא את הפסוקים ג'-ד' בפרק ה'.

ואכן כן עשה, ואחר כך התקיימו בו הדברים שקרא, ירד מנכסיו ומת בנו (או בתו)!!!"
(מתוך הספר "גאון יעקב" ג' חלקים)

לרגל יום הזכרון לנאון הצדיק רבי יעקב אדלשטיין, ליבם של ישראל שחל השבת. הנה סיפור מופלא אותו סיפר בעל המעשה לפני מספר שבועות

"ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבת". (כ"ג י"ב)

מעשה ביהודי שמוצאו מרמת השרון שעמד לעבור דירה. לקח הלוואה של חמשת אלפים דולר. הכניס אותם לכיס מעילו עם המעטפה שקיבל. והנה בהגיע זמן הפרעון מקבל טלפון מהמלווה שצריך להחזיר את הכסף. חיפש את הכסף ולא מצאו.

כל השבוע היו טרודים הוא ואשתו איה הכסף, חיפושים וחיפושים. היה סבור שכנראה אבד או נגנב בזמן העברת הדירה.

כאשר הגיעה שבת, אמר האיש לאשתו: "עכשיו שבת, אנחנו שוכחים מהכל, נעשה את השבת כמו שצריך!"

במוצאי שבת, בחלומו ראה את הרב - הגאון רבי יעקב אדלשטיין וישבו עמו עוד אנשים, היה זה עוד בחיי הרב אדלשטיין. הוא ניגש אליו ותינה לפניו את צרתו, שאינו מוצא את הכסף. אמר לו הרב: "לך לניקוי יבש שבשכונת "נוה מגן" ברמת השרון".

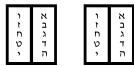
בבוקר סיפר לאשתו את החלום. היא טענה: 'חלומות שוא ידברו. החלום לא קשור לכסף... ובכלל, בשביל מה יש ללכת לניקוי יבש ההוא, היינו שם במכבסה לפני חודשים, לא יתכן שהכסף עדיין שם...' אכן, בסוף האישה הלכה, עשתה רצון בעלה.

בעל המכבסה התפלא עליהם מאד. בדרך כלל כאשר משהו נאבד באים מיד ובוודאי בסכום גדול כזה וכאן שלשה חודשים הוא שומר על הכסף... ביקש ממנה סימנים, היכן הכסף היה מונח. אמרה אותם. השיב להם את כספם, חמשת אלפים דולר.

אך בזה לא נגמר עדיין הסיפור... המשיך ושאל בעל המכבסה: 'ומה היה בכיס השני של המעיל'. 'אינני יודעת' השיבה האישה. 'היו שם שלושת אלפים שקל'. מהכסף הזה הם שכחו לגמרי...

כאשר היהודי סיפר את המעשה לרבי יעקב אדלשטיין, זלגו עיניו של הרב דמעות, סיים היהודי סיפורו בתודה, שהכל בזכות הרב... אמר הרב: "הכל בגלל השבת!"

(י"ג לשולחן שבת" יש"כ למספר המעשה)

מציאה נפלאה מצאתי - פירושו של רבינו התשב"ץ ב"נעשה ונשמע"

"ויקח ספר הברית וקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע" המינים מגנים את ישראל על שהקדימו עשיה לשמיעה. וכינו לישראל 'עם פחז', 'עמא פזיזא'. וחז"ל משבחים את ישראל בזה.

יש מפרשים... ואני אומר שהדברים כמשמען: בפרשת יתרו אמרו ישראל "כל אשר דיבר ה' נעשה" - בקבלת התורה בכללה, שלא פירט להם משפטיה ודיניה.

ובפרשת "משפטים" שהורה להם את המשפטים, ובפרשת "אם כסף", בקבלת הברית שסיפר להם משה את דברי ה', אמרו שוב "כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע" כפי שאמרו בקבלת התורה.

אמרו ישראל: 'את אלה המשפטים ששמענו 'נעשה', והוסיפו 'נשמע', שאין אנו מסתפקים רק באלה המשפטים, אלא נכונים אנו לשמוע יותר. זהו שבחם, שקיבלו על עצמם לשמוע יותר מאלו המשפטים שנאמרו להם!

(שו"ת התשב"ץ ג' ש"י)

"ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו". (כ"ד י"ז)

דברי המלאך - המגיד למרן ה"בית יוסף"

'ה' עמך... הלא הזהרתך כמה פעמים ממאכל וממשותה, ובפרט משתיית הרבה יין, כי שתיית היין מעורר את האדם ליצר הרע, והוא שכתוב "ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו" כלומר, אף על פי שראו את האלקים, שהוא מידת הדין, היה ראוי להם שיפחדו ממנו ולא פחדו...'

'צריך האדם כשהוא אוכל סעודתו על שולחנו ומתאוה לאכול ולשתות עוד, שלא ישלים תאוותו, וזהו קרבן להקב"ה, ששוחט יצרו, והוא מה שאמרו חז"ל 'שולחנו של אדם מכפר כמו מזבח' שבזה האופן הוא מזבח ממשי!"
(מגיד מישרים" פר' משפטים)

בשבת זה אחרת - עונג שבת! ה"דברי שלום", הרבי מסטרופקוב, כאשר הכניסו את המאכלים באמצע הזמירות, היה מפסיק לזמר ואוכל באומרו: "הזמירות לא יצטננו..."
(ס"ח)

הגאון רבי משה סופר, ה"יד סופר", הקפיד שלא לאכול נגד חומש פתוח. ביאר בנו, הגאון רבי יוחנן סופר, האדמו"ר מערלוי, שאולי טעמו הוא מפני שנאמר "ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו"... וחשש לאכול נגד שמוותיו של הקב"ה שבחומש... (מנהגי רבותינו" מ"ו)